

İKİ MÜTTEFİK, BİR KRİZ: TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNDE JÜPİTER FÜZELERİ KRİZİ*

Bahar İZMİR¹

Öz: Küba Füze Krizi ya da Türkiye'deki algılanış biçimiyle Jüpiter Füzelere Krizi, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Türkiye'ye, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) ise Küba'ya nükleer başlıklı füzeler yerleştirmesi sonucunda ortaya çıktı. Söz konusu kriz, Soğuk Savaş Dönemi'nde her iki bloğun başat gücünü ilk kez ciddi manada karşı karşıya getirmekle birlikte dünyayı da nükleer bir savaş tehdidi ile karşı karşıya bırakacaktı. Krizin aktörleri ABD ve SSCB olsa da Türkiye de bu krizden ziyadesiyle etkilenecekti. Zira ABD'nin, Sovyetlerin Küba'daki füzelerini kaldırması karşılığında Türkiye'de konuşlandırılan Jüpiter füzelerini Ekim 1962'de kaldırmayı kabul etmesi, Türkiye'yi de bu krizin bir parçası haline getirecekti. Türk-Amerikan ilişkileri tarihinde önemli bir yeri olan Jüpiter Füzelere Krizi farklı boyutlarıyla da ele alınması gereken bir konudur. Şöyle ki, şimdiye kadar yapılan çalışmalarda söz konusu krize daha çok devlet adamlarının nasıl baktığı, nasıl bir çözüm ürettiği ve iki ülkenin diplomasi tarihindeki yeri açısından ele alındığı görülmektedir. Oysaki krizin her iki ülkenin kamuoyu tarafından nasıl algılandığı da oldukça önemlidir. Zira devletlerarasında yaşanan krizler bazen kamuoyunda çok farklı algılanabilmektedir. Bu minvalde, tebliğde Jüpiter Füzelere Krizi'nin iki ülke ilişkilerini nasıl etkilediği sorgulanmakla birlikte, daha çok iki ülkenin kamuoyunun bu krizi algılayış biçimine ağırlık verilmiştir. Basının işlevinin ve bu kriz sırasındaki tutumunun Türk-Amerikan ilişkilerine bir etkisi olup olmadığı da sorgulanmıştır. Bu amaçla, iki ülkede neşredilen gazete ve dergilerin yanı sıra arşiv kaynaklarından da yararlanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Jüpiter Füze Krizi, Küba Krizi, Basın, Kamuoyu.

* Bu makale 19.05.2017 tarihinde Karadağ'da düzenlenen Uluslararası Akdeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan bildirinin genişletilip gözden geçirilmiş halidir.

¹ Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü. bizmir@ankara.edu.tr

TWO ALLIES, A CRISIS: JUPITER MISSILE CRISIS IN TURKISH-AMERICAN RELATIONS

Abstract: Cuban Missile Crisis or the Jupiter Missile Crisis with the perception of Turkey has emerged as the result of the United States (US) placing fuzes to Turkey and the Soviet Socialist Republics (USSR) deploying nuclear fuzes to Cuba. This crisis faced the world with a threat of nuclear war, while both blocks faced serious threats for the first time in the Cold War Era. Although the actors of the crisis were the US and the USSR, Turkey would also be affected from this crisis. The fact that the US agreed to lift the Jupiter factions in Turkey in October 1962 in response to the Soviets' removal of the Cuban jurisdictions would make Turkey a part of this crisis. The Jupiter Missile Crisis, which has an important role in the history of Turkish-American relations, is a subject that needs to be approached in different dimensions. The studies conducted up to now, it is seen that the question of how the statesman handle the crisis, how the solution is produced and the two countries are considered in terms of their role in the history of diplomacy. It is also very important how the crisis is perceived by both sides of the public opinion. Because the crises sometimes can be perceived very differently in the public opinion. In this paper, we will focus on how the Jupiter Missile Crisis affects the relations between two countries. It will also be questioned whether the role of the press and its position in the crisis is an effect on Turkish-American relations. For this purpose, newspapers and magazines published in both countries and archival resources will also be used.

Keywords: Turkey, United States, Jupiter Missile Crisis, Cuban Missile Crisis, Press, Public Opinion.

Giriş

II. Dünya Savaşı sonrası Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) ve Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) başını çektiği iki kutuplu ortamda Türkiye, Sovyet tehdidini, Batı ile olan münasebetlerini ve iç politikadaki koşulları da göz önünde bulundurarak ABD'nin yanında yer aldı. Bu tarihten itibaren Türk dış politikası, büyük ölçüde ABD ile müttefik olma ve Batı ile bütünleşme hedefine göre şekillendi. Böylelikle, 1950'li yıllar boyunca Türk-Amerikan ilişkileri "mükemmel bir uyum içerisinde" seyretti. Kurulan Türk-Amerikan ittifakı ile Türkiye uluslararası arenadaki yalnızlığından kurtulurken, ABD de Sovyetlere yakın bir üs elde ederek stratejik açıdan önemli bir avantaj sağladı (Kurat, 1959, s.49).

NATO'ya üye olunması, ekonomik yardımlar ve ikili anlaşmalarla Türk-Amerikan ittifakı daha da ivme kazanırken, bu durum dış politikada bazı sorunları da beraberinde getirdi. Neticede, Türkiye yardımlarla ABD'ye bağımlı hale gelirken, Türk dış politikası büyük ölçüde Amerikan çıkarlarına göre şekillenmeye başladı (Kaynar, 2015, s.132-133). Bu politikanın gözden geçirilmesine dair ilk işaret ise 1962 yılında Küba Krizi ile ortaya çıktı. Bu bildiride, Küba Krizi'nin iki ülke ilişkilerini nasıl etkilediği sorgulanmakla

birlikte, daha çok iki ülkenin kamuoyunun bu krizi algılayış biçimine ağırlık verilmiştir. Kamuoyunun algısına dair bir çıkarımda bulunabilmek için her iki ülkede neşredilen gazete ve dergilerin yanı sıra arşiv kaynaklarından da yararlanılmıştır.

1. Küba Krizi'ne Giden Süreç

1957 yılında, SSCB'nin dünyanın ilk yapay uydusu olan Sputnik'i fırlatması, NATO ülkeleri ve özellikle de ABD tarafından endişeyle karşılandı. Çünkü bu gelişmeyle ABD'de, uzay rekabeti ve nükleer teknoloji alanında Rusların gerisinde kaldığı yönünde bir algı oluşmaya başladı. Nitekim ABD henüz uzun menzilli füzelere sahip değildi ve SSCB savaş teknolojisinde ABD'yi geride bırakmıştı. ABD ise bu füze boşluğunu kapatmak için Avrupa'da bazı NATO ülkelerine SSCB'yi hedef alabileceği orta menzilli füzeleri yerleştirmeyi önerdi (Gönlübol, Sar, 1996, s.316-7). Fakat çoğu NATO ülkesi, Sovyet baskısına maruz kalmak istemediği için Amerikan füzelerinin topraklarına yerleştirilmesini istemedi. Söz konusu füzeleri sadece İngiltere, İtalya ve Türkiye kabul etti. Türk yetkililer, bu füzelerin yerleştirilmesi durumunda, Türkiye'nin, Sovyet tehdidinden korunacağı, ülkenin stratejik öneminin artacağı ve Türk-Amerikan ilişkilerinin daha fazla gelişeceği kanaatindeydi (Bernstein, 1980, s.98-9).

28 Ekim 1959'da Türk Hükümeti, ABD ile 15 adet orta menzilli ve nükleer başlıklı Jüpiter füzesinin Türk topraklarına yerleştirilmesi hususunda anlaşta. Türk kamuoyunda bu füzelerin yerleştirilmesine SSCB'yi kıskırtacağı gerekçesiyle karşı çıkanlar olsa da hükümet ve askerî yetkililer, Jüpiterlerin Türkiye'nin askeri gücünü arttıracığına inanmaktaydı. Nitekim füzeler 1957'den itibaren kademeli olarak Türk topraklarına yerleştirilmeye başlandı, fakat füzelerin ateşleme sistemi ve savaş başlıklarının takılması 1962 ortalarında tamamlanabildi. Füzelerin "sahibi" Türkiye olsa da savaş başlıkları ABD'nin gözetimi altında olacak, ayrıca ABD ve Türkiye'nin ortak izni olmadan kullanılmayacaktı (Hale, 2003, s. 135-6).

Türkiye, bahsi geçen füzelerin yerleştirilmesini onaylarken, aynı zamanda güvenliği açısından büyük bir risk de almış oluyordu. Nitekim Türkiye'deki füzelerin kullanılabilir hale getirilmesi ile birlikte SSCB'nin tepkisi de artmaya başladı. 1962 Mayıs'ında Sovyet lideri Nikita Kruşçev (1894-1971), ABD'nin Türkiye'ye füze yerleştirmesini sert bir biçimde kınayarak buna karşılık verileceğini ifade etti. Sovyetlerin kastettiği "karşılık", Küba'ya Jüpiter benzeri Sovyet füzelerinin yerleştirilmesi olacaktı. Şöyle ki, 1962 yılının Temmuz ayında ABD tarafından U-2 uçağının rutin uçuşu sırasında, Sovyet gemilerinin Küba yakınlarına konumlandığı tespit edildi. 14 Ekim'de ortaya çıkan fotoğraflarla SSCB'nin Küba'ya nükleer başlıklı füzeler yerleştirdiği anlaşıldı (Hudge, Nolan, 2007, s.289). ABD'nin Küba'daki Sovyet gemilerine karşı abluka uygulaması gerginliği daha da tırmandırdı. Sovyetlerin gemilerini geri çekmeyeceğini, ABD'nin ise ablukayı kaldırmayacağını açıklaması ile dünya nükleer bir savaşın eşiğine getiren Küba Krizi ortaya çıktı (Blum, 1991, s.86-8).

Bunun üzerine, 22 Ekim 1962 tarihinde, olayla ilgili Amerikan kamuoyunu bilgilendiren ABD'nin 35. Başkanı olan John Fitzgerald Kennedy (1917-1963), Sovyetler Birliği'nin Küba topraklarına Washington'u ve Panama Kanalı'nı vurabilecek bin millik bir menzile sahip nükleer başlıklı füzelere gizlice konuşlandırmış olduğunu vurgulayarak, bunun kabul edilemeyeceğini bildirdi. Kennedy, Kruşçev'e hitap ederek bütün dünyada barış ve güvenliği korumak için silahları Küba'dan çekmesini istedi. Atılacak adımları sıralayan Kennedy öncelikle, Küba'ya karantina uygulanacağını ve hangi milletten olursa olsun ağır silahlar taşıyan gemilerin bu karantina hattından çevrileceğini ilan etti (Milliyet, Cumhuriyet, Vatan, 23 Ekim 1962, s.1).

Küba Krizi Türk-Amerikan ilişkilerini yakından ilgilendirmekteydi. Zira topraklarında Amerikan füzelere sahip olan Türkiye, ister istemez bu krizin en önemli aktörlerinden biri haline gelecekti. Çünkü SSCB açıkça, Küba'da bulunan füzelere ancak Türkiye'deki Jüpiterlerin kaldırılması karşılığında çekeceğini belirtmekteydi. Ancak NATO ülkelerindeki itibarının zedelenmesinden endişe eden ABD, bu teklifi kesin olarak reddettiğini açıkladı. Fakat Kennedy yönetimi ABD'nin karşı karşıya kaldığı iki riskin farkındaydı: Füzelere çekilirse, ABD'nin NATO ülkeleri nezdindeki itibarı zedelenerek veya bu ülkeler tarafından bir muhalefetle karşılaşılacak; füzelere çekilmezse de SSCB ile nükleer bir savaşa girmek kaçınılmaz olacaktı (Blind, Welch, 1989, s. 204-221).

2. ABD-SSCB Pazarlığı ve Krizin Çözümü

Küba Krizi, Kennedy ve Kruşçev arasında devam eden mektuplaşma sonucu çözüldü. Önceleri iki ülkenin de geri adım atmamasıyla nükleer bir savaşın eşiğine yaklaşılsa da liderler arasında süren pazarlıklar sonucu anlaşma sağlandı. 27 Ekim'de Kruşçev, Kennedy'ye gönderdiği mektupta, ABD'nin Küba'daki nükleer füzelere için endişesinin anlaşılır olduğunu, fakat Küba ABD'nin 90 mil uzağında bulunurken Türkiye'nin SSCB'nin sınır komşusu olduğunu ve SSCB'nin de Türkiye'deki füzelere yüzünden aynı endişeyi taşıdığını belirtiyordu. Rus lider, Türkiye'deki Amerikan füzelere karşılık Küba'daki füzelere kaldırmaya istekli olduklarını ifade ediyordu. Bu mektupta gerekirse bir anlaşma yapılabileceğinin ve Türkiye'nin toprak bütünlüğünün taahhüt altına alınabileceğinin de altı çiziliyordu (JFKPLM, RFKAG-216-006). Aynı tarihte gönderdiği ikinci mektubunda ise Kruşçev, açıkça Küba'daki füzelere karşılık ABD'nin de NATO ülkelerindeki füzelere çekmesini talep etti (JFKPLM, RFKAG-216-006).

27 Ekim 1962 tarihinde Kennedy, danışmanları ile Küba Krizi'ni konu alan bir toplantı gerçekleştirdi. Bu toplantıda, SSCB'nin krizi sona erdirmeye yönelik girişiminden hemen sonra, Türkiye'yi pazarlık konusu yapması başkan tarafından tepkiyle karşılandı. Çünkü füzelere NATO, Türkiye ve ABD tarafından karşılıklı yapılan anlaşmaların neticesinde yerleştirildiği için ABD'nin tek taraflı karar alması ilişkileri olumsuz etkileyebilirdi. Diğer taraftan, Kennedy bir süredir Jüpiterlerin etkisiz olduğunu düşünerek

kaldırılmasından yanaydı, fakat bahsi geçen füzeler Türkiye açısından bir prestij meselesi olduğu için bu gerçekleştirilememişti (Garthoff, 1989, s.70-71). Ayrıca, Jüpiterlerin savunma silahı olarak ciddi zafiyetleri olduğu anlaşılmıştı. Zira söz konusu yüzeyleri çok inceydi ve en ufak darbeye delinmeye müsaitti. Bu nedenle, ateşlemeleri saatler alıyor, saldırıyı önlemekten ziyade kışkırtıcı, adeta saldırıya davetiye çıkaran bir özellik taşıyordu. Bu koşullarda, *işlevsiz olduğu düşünülen birkaç füze için savaş ihtimalini göze almak da oldukça riskliydi* (Sever, 1997, s. 648).

Kennedy, 27 Ekim'de Sovyet liderine gönderdiği cevabında, önerisini kabul ettiğini, barışın korunmasına yönelik hareket edeceğini, Küba'daki füze üsleri kaldırıldığı takdirde ABD'nin de ablukayı kaldıracağını ifade etti. Fakat Kennedy, SSCB'nin teklifini kabul etmesine rağmen doğrudan ve spesifik bir şekilde Türkiye'ye yönelik şartına yer vermedi. Sovyet lideri Kruşçev de Kennedy'nin teklifini kabul etti ve bu pazarlığı kamuoyundan gizli tutma isteğini anlayışla karşıladı. Böylelikle, iki lider arasındaki mektuplaşmayla Küba-Türkiye pazarlığı gayri-resmî bir şekilde yürütüldü (Dobbs, 2008, s.233-4). Buna karşın, SSCB'nin ABD'ye sunduğu teklif ve Türkiye'deki füzelerin pazarlık konusu olması Moskova radyosundan tüm dünyaya duyuruldu, fakat ABD'nin kamuoyundan saklamak amacıyla teklifi reddettiğini açıklamasıyla, pazarlık dünya kamuoyundan ustalıkla gizlendi (Divine, 1988, s.155).

Neticede, on üç gün boyunca dünyayı büyük bir savaşın eşğine getiren kriz gizli yürütülen pazarlıklarla çözüldü. ABD yönetimi bu pazarlığı dünya kamuoyu önünde kesin bir dille reddetti. Oysa kamuoyuna yansıyan bu tavrın aksine 27 Ekim tarihli mesajın Washington'a ulaştığı günün akşamında, gizli yapılan Robert Kennedy ile Rus yetkililerin görüşmesi sonucu iki ülke anlaştı. Kamuoyundan gizli yapılan bu toplantıda ABD, füzelerin krizden birkaç ay gibi kısa bir süre içinde kaldırılacağı güvencesini yazılı bir anlaşma olmaksızın SSCB'ye verdi (Kennedy, 1969, s.97-99). Şöyle ki, ABD'nin Türkiye ve İtalya'da bulunan Jüpiter füzelerini çekmesi karşılığında, SSCB de Küba'daki füzelerini kaldıracaktı. Öncelikle bu pazarlık gizli tutulacak, SSCB'nin Küba'daki üslerine karşılık ABD de Türkiye'deki üslerini kademeli olarak kaldıracaktı (Heale, 2001, s.71-75).

3. Türk Kamuoyunda Küba Krizi

Türk yetkililer, füzeleri Türk-Amerikan ittifakının bir güvencesi olarak görmekte ve füzelerin NATO ve ABD açısından Türkiye'nin önemini arttıracığı kanaatini taşımaktaydı. Nitekim Küba Krizi'nden önce de ABD yönetimi Jüpiter füzeleri kaldırılmaya niyetlenmiş, fakat bu öneri Türkiye tarafından reddedilmişti. ABD, Türkiye'nin itirazını ve bunun da Türk-Amerikan ilişkilerini olumsuz etkileyeceğini göz önünde bulundurarak vazgeçmişti (McGhee, 1990, s.165-6).

Küba Krizi patlak verdiğinde iktidarda bulunan İnönü liderliğindeki CHP-YTP-CKMP Bağımsızlar koalisyon hükümeti, hiç tereddütsüz müttefiki ABD'nin yanında yer aldı. Türkiye kriz sürecinde, ABD'nin gerçekleştirdiği tüm

girişimlere tam destek verdi. Nitekim 22 Ekim'de ABD, Sovyetlerin Küba'daki füze yığınağına ilk tepki olarak abluka kararını açıklar açıklamaz, Türkiye bu ablukaya uyacağını açıklayan ilk devletlerden biri oldu. Türkiye, ABD'yi koşulsuz bir şekilde desteklerken, maruz kaldığı nükleer savaş riskini de göze almış oluyordu. Fakat Türk yetkililerin gözünde, ABD'yi her koşulda desteklemek Türk-Amerikan ittifakı ve NATO üyesi olmanın bir gereği idi (Uslu, 2016, s.156). Nitekim Küba'daki durum Amerikan Büyükelçiliği tarafından Türkiye'ye bildirildikten sonra, dönemin Başbakanı İsmet İnönü, TBMM'de yaptığı konuşmada ABD'nin Sovyet tehdidi nedeniyle bir güvenlik endişesine maruz kaldığını belirttiikten sonra Türkiye'nin müttefiki ABD'nin yanında olduğunu vurguladı (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 24 Ekim 1962, s.246-7).

ABD-SSCB arasındaki pazarlık gizli tutulsa da gerek kriz sırasında gerekse sonrasında böylesi bir pazarlığın olabilirliğini tahmin etmek, Türkiye açısından pek de zor değildi. Zira krizin başından itibaren hem Batı hem de Sovyet basınında Küba-Türkiye paralellığı yoğun bir şekilde dile getirilmişti. Bunun yanı sıra, Sovyetlerin Ankara Büyükelçisi Nikita Ryzhov, 23 Ekim 1962'de Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin'den Jüpiterlerin sökülmesini talep etti. Bu Moskova'nın iki ülkedeki füzeler arasında paralellik kurduğunun net ve açık bir ifadesiydi. Bu nedenle de Dışişleri Bakanı, Küba-Türkiye paralellığı yüzünden tedirgin olduklarını ABD'ye bildirdi. Washington, Küba konusunda Ankara'nın müsterih olmasını, böyle bir pazarlığın kabul edilemeyeceğini ifade etti. Ayrıca, ABD'nin bu konuda Türkiye'nin onayını almadan bir adım atmayacağına dair güvence verildi. Böylelikle, Türk yetkilileri de böyle bir pazarlık ihtimalini göz ardı ederek, ABD'ye itimat etmeyi tercih etti (Chang, Kornbluh, 1992, s.340-5).

Bu sırada Türk kamuoyunda, SSCB'nin Türkiye'deki füzeleri pazarlık konusu yapmasına yönelik tepki sık sık dile getirilmekteydi. Fakat basında Türk-Amerikan ittifakı gereği Jüpiter füzelerinin bir pazarlık ile kaldırılmasına dair bir şüphe yoktu. Ve eğer varsa da bu konu, söz konusu dönemde kaleme alınan yazılara yansımada. Örneğin, *Milliyet* gazetesinin manşetten verdiği habere göre Kruşçev, Türkiye'deki üsleri pazarlık konusu yapsa da bu teklif Kennedy tarafından kesin bir şekilde reddedilmişti (Milliyet, 28 Ekim 1962, s.1-7). Yine aynı tarihli gazetede köşe yazısında, Türkiye ve ABD'nin hiçbir şekilde bu pazarlığa olumlu bakmadığı, zira Küba ile Türkiye'deki üsler arasında herhangi bir benzerlik olmadığı iddia edilmekteydi. Olası bir pazarlık, Türk kamuoyu tarafından kesin bir şekilde reddedildi. Basındaki haberlere göre bu tavrın gerekçesini şu hususlar oluşturmaktaydı:

1. Küba'daki üsler doğrudan doğruya Ruslarındı ve Küba ile SSCB arasında yapılan ikili anlaşma ile kurulmuştu, Türkiye'deki üsler ise ABD'nin değil NATO'nundu ve ABD ile yapılan ikili bir anlaşmaya dayanmamaktaydı.
2. Türkiye'deki üsler ile başka yerlerdeki üsler arasında benzerlik kurulacaksa, bu Küba değil Varşova Paktı veya NATO ülkelerinde bulunan füze üslerinde görülebilirdi.

3. NATO'nun Türkiye'deki üsleri 1957'den itibaren kararlaştırılmıştı, dolayısıyla saldırıdan ziyade savunma amaçlıydı; SSCB'nin Küba'daki füzelere ise gizlice ve aniden yerleştirilmişti ve bu kıtanın güvenliğini tehdit eden bir durumdu (Milliyet, Tercüman, 28 Ekim 1962, s.1).

ABD'nin, söz konusu pazarlığı kabul edebileceği, Türk yetkililer tarafından göz ardı edildi. Türkiye'nin ABD ve SSCB arasında bir pazarlık konusu olması aynı şekilde Türk kamuoyunda da yer bulmadı. Türk basınındaki haber ve yorumlara göre Küba Krizi barışçıl yollarla çözülmüş ve Rus lider Kruşçev'in verdiği talimatla SSCB, Küba'dan füzelere çekme kararı almıştı. Bu krizde basın, en başından itibaren Kruşçev'in Küba'daki füzelere karşılık, Türkiye'deki füzelere pazarlık konusu yaptığının farkında olmakla birlikte Kennedy'nin Sovyet teklifini kesin bir şekilde reddettiğine yer verdi (Milliyet, Cumhuriyet, Vatan, Zafer, Ulus, 27-28-29 Ekim 1962, s.1). *Milliyet* gazetesinden Sami Kohen, Küba Krizi'nin Türkiye'ye etkilerini ele aldığı yazısında, Türkiye'nin Kennedy sayesinde "bir pazarlık meselesi yapılmaktan kıl payı kurtulduğunu" iddia ediyordu (Milliyet, Ulus, 29 Ekim 1962, s.1). Özetle, Türk basınının Küba Krizi'nde Türkiye aleyhine gerçekleşebilecek bir pazarlıktan şüphelenmediği, bilakis Kennedy'nin taviz vermeyen ve kararlı duruşu sayesinde gerginliğin sona erdiği kanaatini taşıdığı söylenebilir.

Krizden bir süre sonra Ocak 1963'te ABD, Jüpiterleri daha ileri bir teknolojiyle donatılmış Polaris denizaltılarıyla değiştireceğini açıkladı (Milliyet, 22 Ocak 1963, s.1). Türk basınındaki haber ve yorumlarda, genellikle Türkiye'deki Jüpiter füzelere sökülmesinin ve Polarislerin getirilmesinin, ABD ile SSCB arasında yapılan bir pazarlığa değil farklı gerekçelere dayandığı ve haklı sebepleri olduğu iddia edildi. Nitekim Ahmet Şükrü Esmer, Türkiye'ye Jüpiter füzelere yerine denizaltılardan fırlatılan Polaris füzelere yerleştirilmesinin, 1961 yılının eylül ayından beri düşünülen bir mesele olduğu kanaatindeydi (Ulus, 28 Ocak 1963, s.2). *Ulus* gazetesinden İffet Aslan ise Jüpiterlerin Polarislerle değiştirilmesinin, "teknik bir mesele ve ülkenin gelişmesi sonucu ortaya çıkan bir zorunluluk" olduğu kanaatindeydi (Ulus, 20 Şubat 1963, s.2). Yine, sözkonusu dönemde Türk-Amerikan ilişkilerine eleştirel bir bakış açısı olan *Yön* dergisindeki yazısında Doğan Avcıoğlu, bu füzelere teknik açıdan zayıf kaldığını, hatta Türkiye için bir tehlike kaynağı dâhi olabileceğini, dolayısıyla füzelere sökülmesinden endişe duyulmaması gerektiğini dile getiriyordu (Yön, 30 Ocak 1963, s.1).

Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin ise Jüpiter füzelere kaldırılması ile ilgili TBMM'de yaptığı konuşmada, füzelere "*teknik gelişmelerin neticesinde*" kaldırılacağını ve füzelere kaldırılmasının eylül ayından beri planlandığını ifade etti (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Şubat 1963, s.202).² Aynı şekilde,

²1952-1953 yıllarında Türkiye'de Amerikan büyükelçisi olarak görev yapan George McGhee, anılarında ABD'nin Türkiye'deki Jüpiterleri geri çekme planlarının Küba Krizi'nden çok önce başladığını, fakat Türk yetkililer tarafından bu kararın sorgulanma ihtimalinden dolayı uygulanmadığını iddia etmişti. Bkz: (McGhee, 1990, s.278).

Cumhuriyet gazetesinden Kayhan Sağlamer “*Jüpiterlerin Gidişi, Polarislerin Gelişi*” başlıklı yazısında, Jüpiter füzelerinin askerî ve siyasî gerekçelerle söküldüğünü ve bir Amerikan-Sovyet pazarlığının söz konusu olmadığını iddia ediyordu (*Cumhuriyet*, 13 Nisan 1963, s.3). Ayrıca, bir Fransız dergisinin ABD ile SSCB arasındaki bu pazarlığı ortaya koyan haberine rağmen, bu gerçeklik Türk basınında bir *iddia* şeklinde yer buldu (*Cumhuriyet*, 28 Mart 1963, s.3). Dış basında ortaya atılan bu iddialara karşı Türk basını, müttefik(!) ABD’nin açıklamalarına itimat etmeyi tercih etti (*Yeni Gün*, 1 Kasım 1962, s. 1). Basındaki bu haber ve yorumlardan hareketle, Türk kamuoyunun müttefik ABD’ye kesin olarak itimat ettiği ve herhangi bir şüphe duymadığı açıktır.

Küba Krizi, dış politikanın temel meselelerinden olmakla birlikte Türk halkının da en çok konuştuğu konulardan biri haline geldi. Milli Türk Talebe Birliği ve Türk Kemalistler Teşkilatı genel başkanlarının yanı sıra toplumun farklı kesimlerinden pek çok insan, ABD büyükelçiliğine gidip, Küba konusunda Kennedy’yi desteklediğini açıkladı (*Ulus, Milliyet, Hürriyet*, 26 Ekim 1962, s.1). Küba konusundaki bu taraflı tutum, toplumda trajik boyutlara varan olaylara da sebebiyet vermekteydi. Örneğin, 25 Ekim tarihinde Küba Krizi ile ilgili bir tartışmadan dolayı Yaşar Karaca isimli bir şahıs, Kennedy’yi Küba konusunda tenkit ettiği için Süleyman Toytekin’i bıçaklayarak öldürdü. Küba Krizi yüzünden bir cinayet işlenmişti (*Milliyet*, 26 Ekim 1962, s.1). Bu örnekten de anlaşılacağı üzere, Türk halkı kriz süresince kimi zaman aşırıya kaçacak derecede ABD’yi desteklemişti. Lakin halk, krizin Türkiye’nin güvenliği için ciddi bir tehdit olduğunun farkında değildi ve olması da beklenemezdi. Zira bu süreçte halkın neredeyse tek haber alma kaynağı olan basın adeta “tek bir ses” halinde ABD yanlısı bir tutum sergilemişti.

Bir yıl gibi kısa bir süre içerisinde, ABD ve SSCB arasında gerçekleşen Küba-Türkiye pazarlığı, tüm dünya tarafından anlaşıldığında, Türk yetkililer yaptıkları açıklamalarda Türkiye’deki Jüpiter füzelerinin kaldırılmasının, başka nedenlere dayandığını iddia etmeye ve pazarlığı reddetmeye devam etti. Örneğin, Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, 9 Ocak 1963’te Meclis’te yaptığı konuşmada, Türkiye’deki füzelerin pazarlık konusu yapıldığını kesin bir dille yalanladı. Erkin’e göre, SSCB tarafından Türkiye’deki füzeler pazarlık konusu olarak öne sürülse de ABD, bu teklifi kesin olarak reddetmişti. Türk basını da yine aynı şekilde Jüpiter füzelerinin kaldırılmasının, yerine Polaris füzelerinin getirilmesinin haklı sebepleri olduğunu öne sürdü (*Uslu*, 2016, s.159-160).

4. Amerikan Kamuoyunda Küba Krizi

Türk kamuoyunda olduğu gibi ABD kamuoyunda da Küba Krizi’ne geniş yer verildi. Rusların Küba’ya gizlice yerleştirdiği nükleer başlıklı füzelerin Amerikalılar tarafından fark edilmesiyle, bu konu kamuoyunu meşgul etmeye başladı (*Nashua Telegraph, Spokesman-Review, Junction City Union, Times-News, New York Times*, 23 Ekim 1962, s.1). Amerikan basını krizi, “dünyayı nükleer bir savaşın eşiğine getirebilecek” boyutta bir sorun olarak değerlendirdi. Nitekim basındaki haberlere göre Küba Krizi, dünyayı tehdit eden en büyük

krizlerden biriydi ve II. Dünya Savaşı'ndan bile yıkıcı sonuçlar doğurabilirdi (Nashua Telegraph, Evening Times, Times-News, Junction City Union, 23 Ekim 1962, s.1). *New York Times* gazetesine göre ise bu kriz, dünya barışını sekteye uğratabilecek en büyük tehditti (New York Times, 27 Ekim 1962, s.1).

Amerikan basınında üzerinde durulan konulardan bir diğeri de Kennedy'nin kriz sırasındaki tutumuydu. Basında genellikle, kriz süresince Kennedy'nin tutumundan övgüyle bahsedilerek dünyanın nükleer bir savaştan dönmesindeki rolü oldukça abartılı bir şekilde öne çıkarılmaktaydı. Örneğin, *Spokesman-Review* (30 Ekim 1962) gazetesindeki bir köşe yazına göre Kennedy, "taviz vermeyen tavrıyla" ABD'nin gücünü kanıtlamış, SSCB'yi alt etmeyi başarmıştı. Yine *Times-News* (24 Ekim 1962) gazetesine göre "büyük Amerika'nın inşası" başlamıştı. ABD basını Küba Krizi'nde, tahmin edileceği üzere, büyük ölçüde ülkesini ve liderlerini desteklemişti. Buna karşın Kennedy, oldukça ağır eleştirilerin de muhatabı olmuyor değildi. Örneğin, *Washington Reporter*'in iddiasına göre Küba Krizi iç politikayı daha iyi kontrol etmek amacıyla tasarlanan suni bir krizdi. Adı geçen gazete Kennedy yönetimini, dış politikada büyük bir tehlike unsuru ortaya çıkararak iç politikada denetimi bütünüyle ele geçirmeye çalışmakla itham etmekteydi. (*Washington Reporter*, 1 Kasım 1962, s.1).

Amerikan basını, ABD'nin Küba'ya uyguladığı abluka ve işgal girişimini SSCB'nin hareketleri sonucu ortaya çıkan, meşru bir savunma olarak gördü. Bu minvalde temel yaklaşım, SSCB'nin Küba'ya füzeler yerleştirerek ABD'nin güvenliğini tehlikeye attığı yönündeydi. Dolayısıyla ABD, "dünya barışının koruyucusu" olsa da komünizme ve SSCB'ye karşı mücadele etmesi gerekiyorsa, gerekeni yapmak zorundaydı (*Times-News*, 24-26 Ekim 1962, s.1). Yine "Savaşa ya da Barışa Doğru" adlı makalede, Amerikan halkının ülkesinin özgürlüğü, bağımsızlığı ve güvenliği için her ne olursa yapmaya hazır olduğu ifade edilmekteydi. Ayrıca, basına göre ABD dünya barışından yana tavır alsa da SSCB'nin karşısında boyun eğip geri adım atan taraf olmamalıydı (*Times-News*, 26 Ekim 1962, s.1). Başka bir habere göre ise Kruşçev'in ABD'nin hemen yakınındaki Küba'ya füze üssü kurması, ABD'nin dünyada yükselen gücünü frenlemek için yapılmış bir hamleydi. Bu nedenle, ABD'nin karşılık vermesi son derece haklı bir tavidir ve dünyada dengelerin değişmeyeceğini ispatlar nitelikteydi (*New York*, 28 Ekim 1962, s.1).

Amerikan basınında, Küba Krizi'nin en zirvede olduğu günlerde sorunun çözümüne yönelik farklı öngörülere yer verildi. Bazı gazeteler, Küba Krizi'nin nükleer bir savaşa dönüşmeyeceği ve karşılıklı görüşmeler sonucu uzlaşılacağını öne sürerken, diğerleri Küba konusunda uzlaşının sağlanmasının çok zor olduğuna vurgu yapmaktaydı. Örneğin, bir habere göre ABD ile SSCB'nin uzlaşması ihtimali çok zayıf görünmekle birlikte, Küba konusu dünya için gittikçe daha tehlikeli bir boyuta ulaşmak üzereydi (*Times-News*, 26 Ekim 1962, s.2). Öte yandan, bazı haberlere göre ise Küba konusunda iki tarafın uzlaşması muhtemeldi. Nitekim Birleşmiş Milletlerin aracılık görevini

üstlenmesi ile sorunun çözümüne yaklaşılmaktaydı (New York Times, 26 Ekim 1962, s.1).

Amerikan basını, söz konusu krizde ABD'ye verilen desteğe yer verdi. Basındaki haberlere göre pek çok ülke, Küba'ya uygulanan abluka ve Sovyet füzelerinin buradan kaldırılması konusunda ABD'ye destek vermekteydi. Aslında barıştan yana tavır alan ABD, SSCB'ye karşı geri adım atmamak için Küba'da ablukaya devam edecekti. Ayrıca, Kennedy krizdeki tavrı ile ABD'nin yanı sıra tüm Avrupa'nın takdirini toplamıştı. Nitekim Kennedy'ye Avrupa'da "kahraman" gözüyle bakılmaktaydı (New York Times, Sun, 23 Ekim 1962, s.1). Bu krizde, ABD'ye destek veren ülkelerin içinde Türkiye de bulunmaktaydı. SSCB'nin Türkiye'ye yönelik tehditlerinden sonra Başbakan İnönü, yaptığı açıklamada, Türkiye'nin bir müttefik olarak Küba konusunda ne gerekiyorsa yapmaya hazır olduğunu ifade etti (New York Times, Florence Times, 24-25 Ekim 1962, s.1).

Kriz sürerken, SSCB'nin Başkan Kennedy'ye önerdiği pazarlık Amerikan kamuoyunda geniş yer buldu. Basındaki haberlere göre Kruşçev, Kennedy'ye gönderdiği mektupta, ABD'nin Türkiye'deki üslerini çekmesi karşılığında, SSCB'nin de Küba'daki üslerini kaldıracağını bildirerek Küba'ya karşılık Türkiye'yi öne sürmüştü. Eğer üsler çekilirse SSCB, Türkiye'nin toprak bütünlüğünün korunacağı konusunda garanti verecekti. Kruşçev'in önerisi ABD tarafından hemen açıklanmamıştı, fakat tüm dünyada radyolardan duyurulduğunda ABD kamuoyuna açıklama yapmak zorunda kaldı (New York Times, 28 Ekim 1962, s.1).

Amerikan basınının da söz konusu gizli görüşmelerden haberdar olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim basında, pazarlık ihtimalinden ziyade iki ülkenin anlaşması ve dünyanın bir savaş ihtimalinden kurtulması öne çıkarılmaktaydı (Florence Times, Spokesman-Review, Harper Herald, 27 Ekim 1962, s.1). Ayrıca, basında ABD'nin bu pazarlığı kesin olarak reddettiğine yönelik haberler yer aldı. *New York Times* gazetesi, SSCB'nin önerdiği Küba'ya karşılık Türkiye ile ilgili pazarlığın Kennedy tarafından kesin olarak reddedildiğine yer verdi (New York Times, 28 Ekim 1962, s.1). Aynı şekilde, *Village Voice* gazetesindeki bir haberde SSCB'nin Türkiye'yi Küba'daki füzelere karşılık pazarlık konusu yapmasına yer verilirken ABD'nin bunu kabul ettiğine veya herhangi bir gizli görüşmeye dair bir ifade bulunmamaktaydı (Village Voice, 25 Ekim 1962, s.1). *New York Times*'daki (25 Ekim 1962) bir habere göre Sovyetlerin Türkiye'yi pazarlık konusu yapması sonrası, ABD'nin bu teklifi kesin olarak reddetmesi, Türkiye'yi rahatlatmıştı. ABD'nin bu konudaki kararlı duruşu Türk kamuoyu tarafından memnuniyetle karşılanmış, Dışişleri Bakanı Erkin, konuşmasında ABD'nin tutumu sayesinde ciddi bir tehlikenin atlatıldığını ifade etmişti (New York Times, 29 Ekim 1962, s.1). Bir diğer habere göre Türkiye'nin Cumhuriyetin 39. yılını kutladığı 29 Ekim 1962 tarihinde yaşanan mutluluk, Küba konusundaki gerginliğin ve güvenlik endişesinin de sona ermesi ile ikiye katlanmıştı (New York Times, 30 Ekim 1962, s.1).

Amerikan basınında, pazarlık konusu gündeme geldikten sonra Türkiye'nin tepkisine yönelik haberler de yer aldı. Amerikan basını, bu pazarlığın ABD ve Türkiye için kabul edilemez olduğuna vurgu yaptı. Bu doğrultuda, Türk yetkilerin olası bir pazarlığa tepki gösteren açıklamalarına geniş yer verildi (Times-News, 27 Ekim 1962, s.1). Ayrıca krizin sona ermesi sadece Türkiye'yi değil tüm NATO ülkelerine rahat bir nefes almasını sağlamıştı. Zira eğer Küba konusunda Türkiye pazarlık konusu olmaya devam etseydi, Küba'daki olası bir işgal durumunda Türkiye de işgal edilebilirdi, böylelikle durum tüm NATO ülkelerinin de dâhil olduğunu çok büyük bir dünya krizine evrilebilirdi (New York Times, 29 Ekim 1962, s.1).

Küba'da gerilim artarken, iki ülke liderinin karşılıklı mektuplaşmaları sonucu, SSCB'nin Küba'daki üsleri kaldıracağını açıklaması ile dünya büyük bir tehlike atlattı. *Gettysburg Times* (29 Ekim 1962) gazetesine göre ABD'nin Küba'daki ablukayı durdurması ve işgal etmeyeceğine dair garanti vermesi, SSCB'nin de buradaki üslerini çekeceğini açıklamasıyla kriz sona ermişti. Basında herhangi bir gizli anlaşmanın olmadığına vurgu yapıldı. Buna benzer şekilde ABD'nin, Küba'da SSCB'nin oyununa gelmediği ve uzlaşmacı bir tavırla sorunun çözüldüğü öne çıkarıldı. Yine basında herhangi bir pazarlık ihtimaline yer verilmedi (Evening Times, Sunday News, Washington Reporter, 29-30 Ekim 1962, s.1).

5. Krizin Sonuçları

Küba Krizi, Soğuk Savaş'tan yumuşamaya geçiş sürecinin en önemli kilometre taşı oldu (Gerger, 1980, s.58). Çünkü krizde iki lider de geri adım atmasa da nükleer bir savaşa doğru sürüklenmeyi göze alamadı. Nükleer bir savaş ihtimali iki ülke kamuoyunda da felaket olarak değerlendirildi. Başka bir deyişle, Küba Krizi Soğuk Savaşın doruk noktasına vardığı bir dönemde, iki blok arasında yumuşama ve görüşme havası yarattı (Dinerstein, 1978, s.236-237). Bu doğrultuda, Küba Krizi'nin sonucunda ABD ile SSCB arasında nükleer bir savaş ihtimalini ortadan kaldırmak amacıyla 5 Ağustos 1963 tarihinde, Nükleer Denemelerin Kısmen Yasaklanması Anlaşması (Test Ban Treaty) imzalandı. Yine, olası bir kriz anında, Washington ile Moskova arasında mesajların hızlı bir şekilde yerine ulaşması ve bir nükleer savaşın önüne geçmek için "kırmızı telefon hattı" (hot line treaty) kuruldu (JFKPLM, JFKOH-HRL-01).

Bu krizde Türkiye, farkında olmasa da ciddi anlamda bir nükleer savaşın tarafı olmaktan kıl payı kurtuldu. Türk-Amerikan ittifakının bir gereği olarak uluslararası her platformda ABD'nin yanında olmayı bir görev olarak gören Türkiye, çok ağır bir bedel ödemek zorunda kalabilirdi.³ Söz konusu krizde karar sürecinin içinde bulunan, ABD Adalet Bakanı Robert F. Kennedy, anılarında Türkiye'nin başına gelebileceklerden duyduğu endişeyi şu şekilde ortaya koyuyordu:

³ Bu hususta örnek için bakınız: *Milliyet*, "İsmet Paşa'nın Uykusuz Geceleri, 4 Şubat 1969, s.1.

“...taşıdığımız sorumluluk her zamankinden daha fazlaydı. Başkan Kennedy ABD, SSCB, Türkiye ve NATO ülkeleri adına karar veriyordu. NATO ülkeleri bizi destekliyordu, fakat bu ülkeler kendilerini bekleyen tehlikenin farkında mıydı? Berlin’de, Türkiye’de neler olacaktı? Küba’ya bir saldırı düzenlediğimiz takdirde SSCB de Türkiye’deki füzelere ateş açmaz mıydı? Böyle bir karar ortaya çıkması durumunda başta Türkiye olmak üzere NATO ülkeleri çok kısa süre içerisinde ölüm ve yaşam arasında kalabilirlerdi. Tüm bunlar olacaksa da Türkiye başta olmak üzere bu ülkelerin durumu öğrenmeye hakkı yok muydu?”(Kennedy, 1969, s.97-98).

Küba Krizi, Türk-Amerikan ilişkilerinde bir dönüm noktası oldu. Söz konusu kriz, Türk-Amerikan ittifakında ABD’ye bu denli ayrıcalıklar tanınmanın tehlikeli sonuçlar doğurabileceğine dair kuşkuları arttırsa da, ilişkilerdeki gerginlik Türk ulusal çıkarlarını yakından ilgilendiren Kıbrıs Meselesi ve Johnson Mektubu’na⁴ kadar açık bir şekilde ortaya çıkmadı. Nitekim Türk basınında, Küba Krizi de dâhil olmak üzere Kıbrıs meselesine kadar, yoğun bir şekilde “her koşulda ABD’yi destekleyen” bir tutum gözlemlenmektedir.⁵

Sonuç

Anlaşıldığı üzere, Türkiye’ye ABD tarafından NATO üsleri olarak konuşlandırılan füzelere, dünyayı nükleer bir savaş tehdidi ile karşı karşıya bıraktı. Türkiye bir yandan sınır komşusu Sovyetlerin gittikçe artan baskıları, diğer yandan müttefiki ABD arasında kalarak olası bir nükleer savaşın kilit noktası haline geldi. Nitekim Sovyetlerin Küba’ya füze konuşlandırma kararının ana nedeni değilse de önemli nedenlerinden biri olarak Türkiye’ye yerleştirilen bu füzelere olduğu kabul edilmektedir.

Türk basınında ABD ile SSCB arasında yaşanan füze krizinde Türkiye üzerine herhangi bir pazarlık yapılması ihtimali öngörülmedi. Amerikan kamuoyunda

⁴ 1959’de imzalanan Londra ve Zürih anlaşmaları, çıkarları söz konusu olduğu için Türkiye’ye müdahale hakkı tanıyordu. 1960’ta bu devlet kurulmasına rağmen Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios, 1963’te anayasayı rafa kaldırarak Enosis hedefine uygun bir Rum devleti kurmaya kalkıştı. Kıbrıs’a düzenlemesi düşünülen müdahale, ABD Başkanı Johnson’un çok sert ifadeler içeren mektubu ile engellenmeye çalışılacaktı. Kıbrıs bunalımı sırasında, ABD Başkanı Johnson, İnönü’ye gönderdiği mesajda, Türkiye’nin Kıbrıs’a düzenleyeceği askeri bir müdahalede NATO silahlarını kullanamayacağını ve olası bir müdahale sonucu Sovyetler müdahale ederse, Türkiye’nin korunması yükümlülüğünün tartışma konusu olacağını bildirdi. Johnson mektubu olarak bilinen bu mektup sonucu Türk-Amerikan ilişkileri ciddi bir yara aldı ve kamuoyunda Amerikan aleyhtarlığı artmaya başladı. Bkz: İsmail Soysal, “Türk-Amerikan Siyasal İlişkilerinin Ana Çizgileri, **Belleten**, Ankara, 1977, C. 41, S. 162, s.260-271.

⁵ Örneğin, 1962 Ekim’inde Türkiye’nin de nükleer bir savaşın eşiğinden döndüğü Küba krizi yaşanmasına rağmen, Kennedy Kim dergisi tarafından “Yılın adamı” seçilmiş ve 1962 yılının kaderine tesir eden en önemli liderlerden biri olarak değerlendirilmişti. Habere göre Kennedy’nin “tecrübe ve soğukkanlılıkla” takip ettiği politikaları sayesinde, Batı Blok’u zafere ulaştırmaya daha da yaklaşmış ve komünizmin önüne set çekilmişti. Buna ilaveten, Kennedy’nin 1962 yılında olduğu gibi 1963 yılında da dünya ölçeğinde kendinden söz ettireceği ifade ediliyordu. Bkz: “Yılın Adamı J. F. Kennedy- Dünyanın Kaderine Tesir Eden Başkan”, **Kim**, 2 Ocak 1963, C. 16, S. 235, s. 11-13.

da benzer bir şekilde pazarlık önerisine dair pek çok haber yer alsa da, bu önerinin kabul edildiğine dair herhangi bir yoruma rastlanmadı. Buradan hareketle, ABD ve SSCB'nin yürüttüğü gizli siyaset sonucu, bir pazarlık ihtimalinin kamuoyunda hissedilmediği söylenebilir.

Daha önce de belirtildiği üzere, füzelerin sökülmesine karşı eleştirel tutumlar da ortaya çıkmasına rağmen, Türk basınının Küba Krizi'nde Türkiye aleyhine gerçekleşebilecek bir pazarlıktan şüphelenmediği, bilakis ABD'nin bu pazarlığı reddettiği kanaatini taşıdığı görülmektedir. Bunda, Türk hükümetinin bu pazarlıktan haberi olmaması ya da böyle bir ihtimalin Türk kamuoyundan gizlenmesi ihtimalleri öne çıkmaktadır. Ayrıca, söz konusu dönemde Türk kamuoyunun ABD'deki gazetelerden çevirdiği haberleri sorgulamadan doğru kabul etmesi de bu krizin gerçek boyutlarının anlaşılmasındaki bir unsur olabilir. Buna ilaveten, pazarlığın ortaya çıkmamasında söz konusu dönemde Türkiye'nin ABD'ye olan itimatının önemli bir etken olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Sözkonusu dönemde çok fazla hissedilmese de bu krizin Türk-Amerikan ilişkilerinin geleceği açısından bir kırılma teşkil ettiği açıktır. Kriz sona erdikten sonra ABD-SSCB pazarlığı dünya kamuoyu ile birlikte Türk kamuoyu tarafından da öğrenildiğinde, ABD'nin kendi çıkarları söz konusu olduğunda Türkiye'yi nasıl göz ardı edebileceği de anlaşıldı. Bunun sonucunda, Türk kamuoyunda ABD'ye karşı bir güvensizlik ortaya çıktı. Bu güvensizlik, söz konusu dönemde Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrinde çok fazla değişiklik yaratmasa da iki ülke ilişkilerinde 1964 sonrası ortaya çıkan krizlerin, üstü örtülü bir şekilde de olsa zemininin bu dönemde atıldığını ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Bu olayın, dış politikada öncelikle Türk ulusal çıkarlarına göre hareket edilmesinin önemini ortaya koyan ilk ciddi kriz olduğu fakat basının tutumunun da etkisiyle söz konusu dönemde hissedilmediği söylenebilir.

Kaynakça

Arşivler

John F. Kennedy Presidential Library and Museum (JFKPLM)

Resmi Yayınlar

Millet Meclisi Tutanak Dergisi

Resmi Gazete

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Akalın, Cüneyt. (2011). ABD ve Türkiye-2 Yumuşama Yılları (1961-1989), Kaynak Yayınları: İstanbul.

Blind, G. ve Welch, David A. (1989) On the Brink, Americans and Soviets Reexamine the Cuban Missile Crisis, Hilland Wang: New York.

Blum, John Morton. (1991). Years of Discord, American Politics and Society, 1961-1974, Norton Company: New York.

- Chang, Laurence ve Kornbluh, Peter. (ed). (1992). The Cuban Missile Crisis-1962, A National Archives Documents Reader, New Press: New York.
- Dinerstein, Herbert S. (1978). The Making of A Missile Crisis: October 1962, John Hopkins University Press: London.
- Divine, Robert E. (1988). The Cuban Missile Crisis, Markus Wiener Publishing: New York.
- Dobbs, Michael.(2008). One Minute to Midnight-Kennedy, Krushchev and Castro on the Brink of Nuclear War,Vintage Books: New York.
- Garthoff, Raymond L. (1989). Reflections on the Cuban Missile Crisis, Brookings Institution: Washington.
- Gerger, Haluk. (1980). Soğuk Savaştan Yumuşamaya, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: Ankara.
- Gönlübol, Mehmet ve Sar, Cem (1996). Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1995, Siyasal Kitabevi: Ankara.
- Hale, William. (2003). Türk Dış Politikası 1774-2000, çev. Petek Demir, Arkeoloji ve Sanat Yayınları: İstanbul.
- Heale, M. J. (2001). The Sixties in America-History, Politics and Protest, Edinburgh University Press: Edinburgh.
- Hudge, C. C. ve Nolan, C. J. (2007).U.S Presidents Foreign Policy From 1789 To the Present, ABC-Clio:California.
- Kennedy, Robert F. (1969). 13 Days the Cuban Missile Crisis, Pan Books: London.
- Kunz, Diane B. (1994). The Diplomacy of the Crucial Decade, Colombia University Press: New York.
- Kurat, Akdes Nimet. (1959).Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1959), Doğu Matbaası: Ankara.
- McGhee, George. (1990). The US-Turkish-NATO-Middle East Connection, Macmillan Press: London.
- Uslu, Nasuh. (2016).Çatlak İttifak, 1947'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri, Nobel Yayıncılık: Ankara.

Makaleler

- Barton J. Bernstein, The Cuban Missile Crisis: Trading the Jupiters in Turkey, Political Science Quarterly, C. 95, S. 1, İlkbahar 1980.
- Sever, Ayşegül. (1997). Yeni Bulgular Işığında 1962 Küba Krizi ve Türkiye, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 52, Sayı 1, Ankara, 1997.

Sürelî Yayınlar

1.Gazeteler

- Cumhuriyet, Evening Times, Hürriyet, Milliyet, Nashua Telegraph, New York, Times, Sunday Independent, Sunday News Journal, Florence Times, Gettysburg

İzmir, B. (2017). İki Müttefik, Bir Kriz: Türk-Amerikan İlişkilerinde Jüpiter Füzeleri Krizi. *Humanitas*, 5(10), 177-192

Times, Harper Herald, Junction City Union, Pittsburgh Press, Spokesman-Review, Sun, Times-News, Times, Village Voice, Washington Reporter, Western Star, Ulus, Vakit, Vatan, Yenigün, Zafer

2.Dergiler

Belleten, International Affairs, Kim, Mülkiye, Political Science Quarterly, Yön.

Ekler

Ek 1. Milliyet Gazetesinin 28 Ekim 1962 Tarihli, Kennedy'nin Pazarlığı Reddettiğine Dair Haberi

191

Ek 2. Milliyet Gazetesinin 26 Ekim 1962 Tarihli, Küba Krizi Yüzünden İşlenen Cinayete Dair Haberi

Ek 3. Milliyet Gazetesinin 4 Şubat 1969 Tarihli, Türkiye'nin Karşı Karşıya Kaldığı Tehlikeyi Konu Alan Haberi

İSMET PAŞA'NIN UYKUSUZ GECELERİ

TÜRKİYE 1962 EKİMİNDE BİRKAÇ GÜN HARP HALİ YAŞADI

1962 yılında Cumhurbaşkanı Yardımcısı sıfatıyla Ankara'ya gelmiş Johnson'la görüşme sırasında...

Nükleer bir savaşın Hiroşima'sı Ankara veya İstanbul olacaktı

Ateş ancak bundan sonradır ki, dünyayı saracak ve yakmadık yer bırakmayacaktı

İSMET PAŞA İLE 4 BUHRANLI YIL

Yazan: METİN TOKER

“ADAM ADAM DEĞİL Kİ TEK BAŞINA BİR SİRK”

JOHNSON'UN gelişinin Ismet Paşa'yı ne kadar etkilediğini şimdiki eşlenimi bir hikaye olarak hatırlıyorum. Ay Akıncı, gide Paşa, yakıştırdığı soruydu. Oysa bir sunumda Ankara'ya kim gelecek ki? Halbuki Cumhurbaşkanı Yardımcısı. Benden önce ziyaret ettiği Pakistan, İran gibi topraklarında kalabalık halk kitlesini kampa çıkartmıştı. Bu bir devlet sırrı değildir. Bizdeki çok şahlık namini ve çokluk teşahhata kendi mükemmelleri ferit ve gayretli sonucudur. Johnson'un politik vesilesiyle de Valtı seferber oldu. Kabinelerden adamlar toplandı, müşahidelere habertir alındı. Türk ve Amerikan bayrakları dağıtıldı. Ismet Paşa hababukluk bakımda enil sonucunuydu, fakat gerek Validen, gerekse Türkiye hükümetinden emsallerini

İsmet Paşa, gence Ismet Paşa katilini derin bir acıyla öğrendi. O akşam Ismet Paşa, Çadın ve ben operasyonda. Oyan sırasınca İstanbul'dan İsmet Paşa, gence Ismet Paşa katilini derin bir acıyla öğrendi. O akşam Ismet Paşa, Çadın ve ben operasyonda. Oyan sırasınca İstanbul'dan İsmet Paşa, gence Ismet Paşa katilini derin bir acıyla öğrendi. O akşam Ismet Paşa, Çadın ve ben operasyonda. Oyan sırasınca İstanbul'dan

İsmet Paşa, gence Ismet Paşa katilini derin bir acıyla öğrendi. O akşam Ismet Paşa, Çadın ve ben operasyonda. Oyan sırasınca İstanbul'dan

Ek 4. 27 Ekim 1962 Tarihli Times-News Gazetesinin, Pazarlığı ve Abd'nin Bu Pazarlığı Reddetmesine Yönelik Haberi

WEATHER

The Times - News

TEMPERATURE

'K' Offers To Ditch Cuba If U.S. Will Quit Turkey

In Proposal To JFK; Asks Talks

China Pushes Talks As Nehru Says India 'Almost At War'

Red Demonstrators Reported Orderly

Plans Keeping Close Watch On Cuba

Consumers Taking Crisis In Stride

Miss. JC's Claim Kennedy's Impatience Brought On Riots

Keys Buildup Continuing

What's News In Brief

Fair, Slightly Warmer, Says Weatherman